

Vilho E. Virtanen

Sotavankileiri 6

– Lumitiikeri muistelee

Koonnut Eeva Kanerva

Sotavankileiri 6

© Vilho E. Virtanen

Ulkoasu: R. Penttinen
Kustantaja: Mediapinta, 2010

ISBN 978-952-235-239-2

Sisällys

ESIPUHE	9
KONTIORANTA	11
I LUKU Varuskunta	13
II LUKU Ruskealaan	25
III LUKU Sotasairaala	36
IV LUKU Johdatusta	54
V LUKU Jumalan taivaan alla	71
VI LUKU Talven aikaa leirillä	117
VII LUKU Tapahtumia Viipurin vaiheilta	145
VIII LUKU Lopputilimme, evakointikamppailu	165
IX LUKU Oi veljet, olemme isänmaassa	195
JÄLKIKIRJOITUS	203
ISÄN MUISTELMAT	204

MOTTO

*Syviä meihin haavoja
vaikk' usein pisti peitsellään,
on rakas meille maineensa,
kuin meidän oisi hän;
ei lippu niin eik' isänmaa
voi veljeyttä vahvistaa
välillä sotamiehien,
kuin miehuus yhteinen.*

J. L. Runeberg

ESIPUHE

En vielä silloin, kun kirjailija Jukka Mäkelä haastatteli minua kotonani Rääkkylässä, ajatellut kirjoittaa itse sota-ajan kokemuksistani. Vasta kun vävyini toi eteeni hänelle jostakin annetun Hymylehden numeron josta näin, että Mäkelä oli kirjoittanut kirjan ”Lumitiikeri”, päätin mielessäni että olisi kirjoitettava jotain vastineeksi. Huomasin, että kirjassa oli huomattava määrä siitä, mitä olin kertonut hänelle. Käsitin haastattelupyyntöön suostuessani kysymyksessä olevan pelkistetyn historian kirjoittamisen, johon haastattelusta asiatietoja seulotaan. Ajattelin, että olen kirjassa pahin ”hirviö” koko sodassa, mitä en tahtonut olla enempää kuin kukaan joukkueestani.

Tietenkin sota on sotaa ja joka siihen kerran on lähtenyt, on sen niitä sääntöjä noudatettava. Tiedusteluhan talvisodassa oli pääasiallisin tehtävämme, mutta se ei aina onnistunut kahakoimattakaan. Jos rauhanruhtinas Jeesus olisi saanut pelastaa minut ennen sotia, olisi polkuni ollut rauhan polku, vaikka olisi vienyt seinää vastenkin. Ehkä sellaisellekin miehelle olisi käypää tehtävää sodassa löytynyt. Elämänsä alttiiksi pannen monet toimivat haavoittuneiden kantajina ja kuljettajina ja monissa muissa tehtävissä, ollen korvaamattomia. Esimerkiksi Äänislinnaan kokoontuneista omantunnon syistä surma-aseesta kieltäytyjätkin tekivät Uhtualla Pärmin käskystä sataviisikymmentä metriä naapurin linjoista asemat, jotka säästivät monen sotilaan hengen. Ennen kaikkea nämä miehet sotivat aseista parhaimmalla, rukouksella.

Otin muistelmasuunnitteluissani yhteyttä Jukka Mäkelään, joka alttiisti paneutui asiaan ja antoi neuvojaan ja täydellisen vapauden käydä työhön käsiksi. Käytiinpä kustantajallakin asiasta keskustelemassa. Kuitenkin asia hautui vielä kuutisen vuotta, jona aikana kirjailija Mäkelä sai iäisyyskutsun, mutta syttynyt kipuna ei sydämestäni sammunut. Mäkelän neuvon mukaan olen aloittanut kaukaa takaa päin. Vaikeutta mielelleni on tuottanut kysymys peitenimien käytöstä. On kuitenkin helpompaa kirjoittaa nimienkin kohdalla, niin kuin asiat ovat olleet. Useimmat henkilöt joiden kanssa tiemme ovat kohdanneet, ovat olleet ihmisistä parhaita. Kaikkien kanssa en ole päässyt sopimaan, että saan mainita heidät omilla nimillään, se olisi ollut liian suuri urakka. Vain joissakin negatiivisissa tapahtumissa käyttää mielellään peitenimeä tai jättää nimen mainitsematta. Vaikka sodasta onkin kulunut jo neljäkymmentä vuotta, on iso joukko ihmisiä, jotka kirjoittamissani asioissa olivat mukana.

Kerron pääasiassa asioista, joissa olen itse ollut mukana. Asia onkin niin, että oman työalani ulkopuolelta ehdin nähdä vain häämötyksen muista oman tehtävänsä kimpus-

sa ahertajista. Tiedän, että joku lukijoista huomaa minun jättäneen pois jonkun jännittävän asian. Vaan lukija ei arvaakaan, kuinka jännittävä asian loppupuoli olikin. Juuri tämän lukijan tähden, joka asian huomaa, olen jättänyt sen kirjoittamatta.

En tiedä, löytyykö mistään muistelujeni julkaisijaa, vaan jääkö se vain arvottomaksi roskapaperiksi. Sotavangit ja heidän kohtalonsa sinänsä herättävät monenlaisia tunteita ja ovat osittain vaiettu asia. Kun tiedän oman kyvyttömyyteni ja kuitenkin ihmeekseni tällaista kertomaa on paperille tullut, uskon sillä olevan tarkoituksensa ja pyytämäni Korkeimman siunaus. Ehkä hyvä muistini on lahja, josta minun tulee jakaa muillekin. Olihan Viipurin Neitsytniemen sotavankileiri kuusi parhaillaan seitsemäntoistatuhannen venäläisen sotavangin sijoituspaikka jatkosodan aikana ja siksi merkittävä vaikuttaja Viipurin alueella. Elämä leirin sisältä katsoen oli oma maailmansa, mutta myös leirin ulkopuolelle ulottuva, sota-ajan kohtaloihin sidottu ajan kuva.

Jumalan armosta, vapaassa Suomessa 1980.

Vilho E. Virtanen

Kirjoittaja

KONTIORANTA

Höytiäisen laaja selkä välkkyili toukokuuisen aamuauringon valossa. Mahtava oli vieläkin tuo suuri järvi, vaikka olikin lähes sata vuotta sitten huikeasti supistunut ympärysmitoiltaan. Tuon mullistuksen olivat saaneet aikaan pienet ihmiset, jotka olivat tietämättömyydessään alkaneet kuin ärsyttämään tuota silloin niin mahtavaa vesijättiläistä.

Nuo tarmokkaat talojen isännät olivat keksineet mielestään oivan aatteen järjestää keinokastelujärjestelmä pelloilleen, jotka olivat raivatut hiekkapohjaisille kankaille Pyhäselälle päin. Kuivuus vaivasi usein viljan ja heinänkin kasvua. Säädettyä vesijohto kaivettiin Höytiäisestä sinne vainioille. Vahvat suljettavat luukut rakennettiin kanavan suulle. Pian saatiin ihailta nerokkaan järjestelmän toimivuutta, kun koejuoksutus suoritettiin. Luukut suljettiin eikä vettä liikoja tirissyt. Pieni vuoto ei merkitsisi mitään, kun maa sen heti nieli ja helle haihdutti.

Mutta järvijättiläinen ei tuntenut leikkiä, sillä isäntien sulkulaitteen ulkopuolelta tihkuva vesi muuttui nopeassa tahdissa lirinäksi, joka taas pikku puroeksi. Löysässä maassa puro kasvoi kasvamistaan muuttuen aivan joeksi, joka voimallaan käänsi isäntien sulkulaitoksen pois paikoiltaan. Kohta valtavaksi virraksi paisuneet vesimassat riensivät pauhaten kohti Pyhäselkää herättäen isännät unestaan. Kauhistuen riennettiin katsomaan mitä oli tapahtunut. Voimakas virta söi yhä enenevällä voimallaan maata syventyen ja leviten. Kummallakin rannalla puut alkoivat tutisten kallistua syöksyen väkevään virtaan, joka rajusti tempaisi ne mukaansa.

Valtavalla voimalla vesi riensi eteenpäin kohti Pyhäselkää, jonne se ennen pitkää raskaasti heittäytyi, alkaen levitä aaltoina, jotka olivat kuin kerroksia kerroksien päällä. Väkevä virta söi yhä nopeasti maata rantametsien alta. Kuin tykinlaukausta muistuttaen kumahtivat äänet ja maa putosi puineen pävineen alas kuohuvaan virtaan, joka mittaamattomalla voimallaan tempaisi nuo valtavat kimpaleet mukaansa. Asukkaat purkivat nopeasti rakennukset, joita tuo villivirta ei vielä ollut ehtinyt ryöstää mukaansa, kuljettaen hirret hevosilla mahdollisimman kauas kankaille.

Kun tämä luonnonmullistus tapahtui vielä pyhäpäivänä, huomasivat kirkonmiehetkin Onttolaan saavuttuaan tien olevan poikki. Nopeasti tieto levisi ympäristöön, jopa Helsinkiä myöten, josta hallitusmiehet ja muutkin kiinnostuneet jo alkuviikosta olivat Joensuussa huolekkaina seuraten veden nousua. Tulva näyttikin aikovan hukuttaa koko kaupungin alleen. Lyhyessä ajassa siirtyi Höytiäisestä Pyhäselkään kuutiokilo-

metreittäin vettä. Tulva Joensuussa johtuikin siitä, että vesi Pyhäselässä ei ehtinyt haajaantua kyllin nopeasti.

Höytiäisen pinta laskeutui pitkälti toistakymmentä metriä. Siihen asti veden alla piilossa olleet maa-alueet paljastuivat ihmisten katseltavaksi ja käyttöön. Varsinkin järven pohjoispäässä saivat maanviljelijät viljelymaikseen vuosikymmeniä ravintorikkaina säilyviä alueita. Höytiäisen etelärannat kaunistuivat monin paikoin lehtometsiköiksi.

Näistä Höytiäisen laskuun liittyvistä asioista sain kuulla Mutasen vanhalta isännältä, joka oli sitä menoa seurannut paikan päällä. Heidänkin talonsa oli purettu nopeasti ja viety turvaan. Tämä valtava mullistus lähes sata vuotta myöhemmin tarjosi valmiin asumispaikan eräälle ”isohkolle perheelle”, joka oli joutunut osallistumaan valtavaan ”urheilukilpailuun” karkeassa mielessä. Näin eräs ruskealainen urheiluohjaaja sotaa nimitti, jossa kärpässarjaa edustaessaan oli hävinnyt raskaan sarjan edustajille ja oli menettänyt kotipaikkansa. Talvisodaksi sitä kamppailua alettiin nimittää.

Uutta asuinpaikkaa etsittiin ja päädyttiin Onttolaan, jonne jo ajat sitten oli rakennettu luja silta Höytiäisen ryöstövesien puskekanavan ylitse. Siellä vietettiinkin kevättälvi, kunnes kesän tultua tiedusteltiin sopivaa leiripaikkaa Hirvirannalta, Kontioniemien eteläisestä kainalosta. Sinne halki metsien taivallettiin ja siihen Hirvirannalle pystytettiin teltat ja alettiin elellä melko hyvässä sovussa tummapintaisten kyiden kanssa, jotka joskus kaivautuivat miesten viereenkin yötä viettämään. Myöhemmin eräs vänrikki operoi PK:n pihdeillä käärmeeltä myrkkyhampaat ja laittoi otuksen taskuunsa. Lottien kanttiinissa kahvilla pistäytyessään rahapussin sijasta nousikin kyyrannerenkaana. Tietenkin lotat pakenivat, niin että oli kanttiinin pahviset seinät kaatua, kun ei meno tahtonut sattua ovenkohtaan.

Kauan ei mennyt, kun alettiin jo siirtyä oikeille kotisijoille lähemmäksi Kontionientä. Paikka sai nimekseen Kontioranta. Rakennustyöt oli saatu uudessa varuskunnassa nopeasti käyntiin, joten jo toukokuussa 1941 oli useimmalla varuskunnan asukkaalla asunto puusta, vaatetteltojen sijasta. Päällystö asui enimmiltä osiltaan oikein taloissa, joissa keittiön lisäksi oli viisi huonetta. Minullakin oli talo numero kymmenen eteläpään huoneet. Olimme naapurini vänrikki Ilosen kanssa vetäneet pitkää tikkua, kumpi saa kummankin pään asuttavakseen etelä-pohjoissuunnassa olevasta talosta. Sain pitemmän tikun ja eteläpään huoneet. Asiassa oli se hyvä puoli, että kumpikin tunsivat voittaneensa, joten molemmat perheet olivat tyytyväisiä muuttaessaan uusiin koteihinsa.

I LUKU

VARUSKUNTA

Oli sunnuntai, toukokuun 11. päivä 1941. Kontiorannan nuorena varuskunnassa oli tavallista enemmän vilskettä. Oli nimittäin joutunut se päivä, jolloin koko varuskunnan väen tuli suorittaa niihin aikoihin tavaksi otettu maaottelumarssi.

Eipä oltu arvattukaan miten väkirikkaaksi oli jo varuskunta paisunut vielä suhteellisen lähellä olevan syntymähetkensä jälkeen. Touhukasta ja edessä olevan koitoksen arvokkuudesta tietoista joukkoa alkoi jo kello kahdeksalta vaeltaa kohden samassa paikassa olevaa lähtö- ja tulomaalia. Paikka oli melko lähellä kohtaa, missä päätie alkoi suuntautua kohden Kontiolahden asemaa. Vaikka oltiinkin varuskunnan väkeä, niin ei kuitenkaan millään samalla mallilla ja muodilla vaetetettua. Kullakin oli vapaasti valitsemansa, omaa henkilöänsä edustava verryttelypukunsa.

Tarkkailijat olivat lähetetty jo edeltäkäsinkin pitkin Lehmoa kohti kulkevaa maantietä. Oli näet pelattava rehellisesti. Kukaan ei saanut juosta, vaan rehellisesti marssia. Tahti kyllä sai olla tiuhakin, mutta menon piti silti olla kävelyä. Kääntöpaikoille oli myös hyvissä ajoin lähetetty miehet marssikorttien leimausvehkeineen. Oli nimittäin kaksi kääntöpaikkaa, viiden sekä seitsemän ja puolen kilometrin päässä. Mahdollisuus oli kykyjensä mukaan valita lyhempi tai pitempi, helpompi tai vaikeampi urakka.

Lähtöhetki koitti. Ryhmä ryhmän jälkeen lähetettiin taipaleelle. Tietenkään en pysty kertomaan kuin oman ryhmäni vaiheista ja lopulta tarkkailukohteeksi jään pääasiassa yksin. Ryhmäni käsitti neljä vänrikkiä. Kookkaimpana tummassa asussaan tarpoi taivalta vänrikki Lihavainen. Puolta päätään lyhyempänä viskeli vierellään vänrikki Nyman ja hänen vierellään vähäistä alemmaa katsellen otteli vänrikki Olli ja sitten minä, vanha matkantekijäkonkari.

Olinhan aikoinani juossutkin ja omasta mielestäni lujaa, mutta kova kävely oli kokematon asia. Luulin pystyväni alittamaan tuskin kahdeksaa minuuttia kilometrillä. Pidin kelloa kourassani ja huomasin kilometrin taittuvan kovin helposti alle kahdeksaan minuuttiin. Piti lisätä vauhtia, joka lähestyi suureksi ihmeekseni jo seitsemää minuuttia ja haluja olisi ollut yhä kiristää. Tunnustelin jo porukankin mieltä, mutta tuntui, että vauhti vältti.

Olisin yrittänyt päästä kuuteen minuuttiin ja allekin, mutta porukka olisi tullut jättää ja se luuloni mukaan olisi häpeäkseni näyttänyt minulle kantapäänsä rangaistuksekseni sellaisesta kunnianhimosta. Näin mielessäni sottaillen saavuttiin pitemmän matkan

käännöspaikalle, jossa mies kierrettiin ja saatiin leima ”passiin”. Ilokseni vänrikki Olli alkoi kiritä jättäen porukan ja silloinkos minä Ollin perään supattaen:

”Koeta jättää minut.”

Tämä oli tietenkin epärehellistä peliä toisia kohtaan, mutta voiton vimma oli päässyt valloilleen eikä ollut seisotettavissa. Kuin luvan saaneena kirin Ollin rinnalle yhä kiritäen vauhtia ja hän jäi, käsittääkseni tahallaan jättäytyi.

Aloin ajaa likellä ”kaasupohjaa” suuresti yllättyneenä ja innoissani. Yhä vain tuntui löytyvän käyttämättömiä ”kierroksia”. Kanssamatkaajia jäi yhtenään jälkeen, mutta se ei nyt enää kolkuttanut vauhdin hurmasta turtunutta tuntoani. Minne asti olikaan ryhmäni jäänyt? Siitä huolin viisi. Harmillisen paljon oli jäänyt käyttämättömiä voimavaroja lähestyessäni maalia. Kuulin kun tuomarit lukivat sekunteja, joilla tarkalleen täytyi tunti ja neljäkymmentä minuuttia. Ei se toki ollut paras aika. Vänrikki Klemola se oli ensimmäinen. En saanut siinä kiireessä tietää kummalla puolen tunnin ja kolmenkymmenen minuutin rajaa hänen aikansa oli. Vänrikki Ollikin tulla puhalteli maaliin tunnustaen:

”En meinannut ensinkään lemmessä jäädä, mutta menit liian lujaa”.

No jopa riittikin tämä ylistyslauluni. Oli lähdevä toiseen suuntaan Kuopioon, Taistelukouluun. Tuskin hiki ehti kuivua, kun jo piti vaimolle ja perheelle sanoa hyvästit ja nousta kuorma-auton lavalle. Matka kohti Kuopiota alkoi.

Meitä menijöitä pataljoonastamme olivat mm. vänrikit Aho ja Klemola. Ehdin siinä vain huomata, kuinka toiseen kuorma-autoon nousivat vänrikit Kurovaara ja Hukkainen sekä alikersantti Gröndahl. Heillä oli suuntana SS-pataljoona. Vain kaksi jälkimmäistä sittemmin palasivat takaisin. Sodan mitä hirmuisimmassa pauhinassa kaatui vänrikki Kurovaara kaukana Ukrainan lakeuksilla. Aseveljet kaivoivat hänelle haudan sinne vieraan maan mustaan multa. Tuhansien suurten ja pienten ammusten ulvonta, räjähtely ja viuhunta huolehti hautajaismusiikista.

Taistelukoulun johtajana Kuopiossa oli majuri Iisakki Tuominen, lempinimeltään ”Iikka”. Upseerilinjan opetusupseerina toimi kapteeni Virkkunen ja aliupseerilinjalla kapteeni Heinämaa. Omilla erikoisaloillaan nämä upseerit vuorottelivat, kuten Virkkunen pioneeriopetuksessa ja Heinämaa sotahistoriassa.

Ensimmäisessä yhteisessä järjestäytymisessä majuri Tuominen koulun johtajan ominaisuudessaan piti meille puheen seuraavaan tapaan:

”Toivotan teidät herrat upseerit ja aliupseerit tervetulleiksi Kuopion Taistelukouluun. Olette kaikki olleet sodassa, jossa olette joutuneet johtajina toimimaan. Teillä jokaisella on jo siis käytännön kokemusta. On myös rauhan aika, jonka pituutta emme kylläkään tiedä, se on yksin Luojan tiedossa. Nyt on kuitenkin tullut se hetki, jona meidän on valmistauduttava mahdollisen uuden sodan varalle. Tämä Taistelukoulu on tarkoitettu tekemään teistä tulevien sotilaiden opettajia. Hyviä opettajia, jotka itse täydellisesti osaatte kaiken sen, mitä tulette oppilailenne opettamaan. Ellette oma-

kohtaisesti ole käyneet kaikkea läpi, jopa niin, että olette sen luissanne ja ytimissänne tunteneet, ette osaa sitä kelvollisesti toisillekaan opettaa. Tämän koulun käytyänne pystytte antamaan itsenne, mitä tarkimmin, rakkaan yhteisen isänmaamme hyväksi. Kouluttamaan ja kasvattamaan sille hyviä sotilaita ja puolustamaan sen vapautta. Sodassa olitte johtajia, rauhassa olette täältä päästyänne opettajia ja mahdollisessa uudessa sodassa vielä parempia johtajia. Harjoituspuvussanne ei ole arvomerkkejä, joka kuvaa, että tulette asennosta alkaen kaikki sotilaan taidot käymään lävitse, joskin nopeassa tempossa, omaamanne entisen koulutuspuhjan ansiosta. Harjoituksenne tulee heti alusta alkaen olemaan rankkaa. Kunniaksenne voin sanoa, että olette jo kaikessa kestävyudessa koetellumpia, kuin vastaisuudessa koulittavaksenne saapuvat alokkaat. Kaiken sen, mitä olen tässä julki tuonut, tiedätte itsestänne muutenkin, mutta tämä oli kuitenkin tarpeellista käydä läpi taistelukurssin lähtölaukaukseksi.”

Tähän tapaan haasteli johtajamme seisten asuntosiiven rappusilla, jotka toimivat auttavana puhujakorokkeena.

Niin alkoivat harjoitukset tiukassa tempossa ja todella rankkoina. Kukaan ei voivotellut vaan näyttipä, että ”rekryyteillä” olisi varaa vaikka ajaa sivukin opettajistaan. Kun itse olin ollut aikoinaan alokkaana, olin pitänyt kunnia-asianani selvitä monestakin tempusta sekunnin murto-osaa ennen toisia. Oikeastaan se kunnianhimon mato oli mennyt sisuksiini huomattessani, miten usein edessäni oleva Sortavalan Viisosta kotoisin ollut Salomonin poika Toivo Seppänen, alun perin pohjalaista perua, oli tehnyt ainutlaatuisella riuksuudellaan monet temput toisia nopeammassa aikataulussa. Kun semmoinen salamannopeus tapahtui esimerkiksi maihin mennessä ja ylöshypyssä, ei koulutusaliupseerilla ollut milloinkaan siitä muistuttamista. Eipä omakaan sisuni ollut antanut jättäytyä sukkeluudessa miestä alemmaksi. Niinpä Toivon kanssa olimme olleet maassa jo, kun toiset vasta kaatuilivat. Ylöshypyssä niin ikään olimme ehtineet odottelemaan toisten vasta noustessa. Tietenkin siitä olimme nauttineet ja pitäneet sen jatkuvasti tapana. Koskaan emme olleet siitä toisillemme, emmekä muillekaan puhuneet.

Ehkäpä riuksuuteni olikin tekopeliä vain, mutta Toivolla se oli luonnostaan. Päätin nyt vuosien kuluttua kokeilla tuota vanhaa tempua, mutta kyllä täytyy tunnustaa, että kertakaan en onnistunut. Jos en jäänytkään, niin hitustakaan en jättämäänkään pystynyt, siksi ”sliipattuja” olivat nämä alokkaat.

Kuvatkoon edellä esitettyä sitä tiukkuutta millä meidän oppilaiden puolelta otettiin kaikki harjoitukset. Huohtamista tapahtui ehken kirjallisten kohdalla hiukan, sillä ne olivat iltatöitä. Ne varmaan sujuivatkin toisilta vähin vaivoin ilman isompaa ”kaljunraavintaa”. Samaa en voinut sanoa omalta kohdaltani, joten kaupungin katselu oli jätettävä.

Kesken tiukkojen harjoitusten meillä oli vielä toinenkin maaottelumarssi. Kun ei ollut kovin tarkkaa valvontaa, niin yritettiin vähän fuskatakin juoksuaskelilla kävelyn sekaan. Niinpä sitä menttiin rykelmässä tien täydeltä. Tulipa siellä vastakkaisilta suunnilta pyöräilijät. Pohjoisesta tuli nainen ja etelästä mies. Rykelmämme peitti näkyvyyden. Mies erehtyi väärälle kaistalle ja ajaa täräytti naisen kanssa yhteen.

Tuli seisaus. Tuli oikeudenkäynti. Alkupäätökseksi tuli, ettei asiaa viedä sota-oikeuden enempää kuin muunkaan oikeuden eteen, vaikka naiselle nousivat aikamoiset mustaveripahkulat silmien alle. Hän piti kipeät hyvänä, kunhan sai miehelle oikein sydämestään neuvoa liikennesääntöjä vastaisen tiellä liikennöimisen varalle. Saimme jatkaa marssiamme. Ennätykset taisivat kyllä karista. Vänrikki Klemola oli nytkin ensimmäinen.

Eipä sitten enempää tuimista harjoituksistamme, joita Kuopion kentillä ja ympäristössä Taivaanpankkoa ja Neulamäkeä myöten suoritimme. Ehti siellä eräs lähetti vanhasti kiitäessään viestinsä kanssa todeta, miten orava kuljetteli pyyn poikaset omille pojilleen herkkusyömisiksi. Lähetti nimittäin kulki tullen mennen samaa linjaa, joten hän ehti todeta tapahtuneen aivan tarkalleen.

Olimme Taistelukoulun harjoituksissa edenneet puolivälin tavoitteeseen. Touhuttiin Linnanmäen maastossa, jossa asettelimme kokonaista komppaniaa asemiin. Asemanlinjan tiesimme ja menossa oli maaston eri kohtien tarkastus tuliaseiden sopivan sijoittamisen toteamiseksi. Pienin välimatkoin pareittain me oppilaat, luutnantit ja vänrikki hiipsimme tarkasti arvostellen maaston. Toinen meistä siinä hitaassa kävelyvauhdissa piirsi kartankin maastosta. Tarkoin merkittiin aseiden sijoitukset heti jäljestä seuraavaa tenttiä varten. Näin edistyi ”junailumme.” Sielujemme silmin jo näimme, kuinka kohta tulisimme kaikki julki esittämään. Väittelyjoukko seuraisi tiukkana kintereillä. Johtaja ylhäisessä yksinäisyydessään, ukkospilvenä, merkiten muistiin omat erehtymättömät arvostelunsa.

Niin riensivät nopeasti miekkosten aatokset. Todellisuudessa emme ehtineet linjan puoliväliinkään, kun koulun lähetin huikea huuto leikkasi halki kesäisen ilmapiiriin.

”Missä on Koulun johtajaa..?”

Viimeisen sanan loppu vetäistiin todella pitkäksi.

”Jahas”, sanoin, ”tämä meidän koulu taisi loppua sitten tähän.”

”Niinpä taisi tehdä”, tuumasi kaverini vänrikki Poutiainenkin, tuomarin poika.

”Tuossa huudossa oli sellainen sointu, etteipä sotakaan enää taida olla kaukana, kun ei liene jo alkanutkin”, jatkoin.

Lähetille kuuluttiin hoihkittavan vastaan, mutta ei hän heti kuullut, vaan huutaa hujautteli vielä uudelleen. Ehkä tarkoittikin olla äänessä pysyäkseen oikeassa suunnassa.

Pian kuuluttajan vaiettua huutelemasta kajahti pasuuna kutsuen koko koulutusosaston kokoon. Niinhän jo muinoin Kuningas Daavidin sotapäällikkö Jooabkin kutsui armeijansa kokoon.

Saavuttuamme kokoontumispaikalle oli majuri jo häipynyt. Komennettiin kaikki marssirivistöön.

”Liikkeelle, mars!”

”Suuntana Sotakoulu, laulua!” kajahtivat komennot.

Laulu läksikin paremmin kuin koskaan. Kun yksi laulu loppui, niin toinen välittömästi aloitettiin. Kaupunkilaiset höristelivät korviaan:

”Mitäs ne herrat nyt niin kovasti laulavat?”

Kohta kaikki arvasivat mistä oli kysymys. Kurssi lauloi jäähyväislaulunsa, muut laulut ja lopuksi vielä saksalaisilta saadun ”Kaarinan”.

Komentajan puhuttelu odotti heti luentosalissa. Oli tavallista syvempi hiljaisuus. Pian aukesi luentosalin ovi.

”Huomio!”

Kapteeni Virkkusen ääni kajahti terävänä, kun hän itse koulutusupseerin ominaisuudessaan teki ilmoituksen.

”Istukaa!”

”Herrat upseerit, aliupseerit, taistelukoululaiset”, aloitti majuri. ”Kuulumme Suomen tasavallan armeijaan, joka ei suinkaan ole mikään valtava massa-armeija, jonka tempaukset olisivat hitaita, mutta kaiken edestään musertavaa vyörymistä. Armeijamme on vähäinen, mutta napakka, joka suurellekin vastustajalle voi antaa iskuja, jotka panevat sen kivusta käpristymään, tarjoten näin uuden tilaisuuden uuteen iskuun. Näiden iskujen taktiikkaa olette te olleet näiden viikkojen aikana oppimassa. Useinkin meidän ammatissamme kesken teorian tulee käytäntö ja sotkee kortit. Näin on Kaitseminen sallinut tälläkin kertaa tehdä. Ammattimme on monasti täynnä äkkitempauksia ja muutoksia, josta meillä juuri tänään on koettavana esimerkki. Olen ilolla seurannut aherrustanne täällä Kuopion Taistelukoulussa. Ihailut nähdessäni intonne erilaisissa suorituksissa. On ollut ilo todeta:

”Ett’ viel’ on toivoa, Viel’ on Suomes’ urhoja.”

Koulumme on nyt loppunut. Illalla teidät kukin viedään autoilla prikaateihinne. Pakatkaa varusteenne valmiiksi. Kiitän teitä kaikkia.”

Koulu kavahti ylös kuin teräsvieteri.

”Kiitämme Herra majuri”, kajahti kuin yhdestä suusta.

Majuri teki kunniaa ja poistui.

”Huomio!” Virkkusen huuto kajahti. ”Upseerilinja, jääkää vielä hetkeksi, aliupseerit saatte poistua. Istukaa”, kapteeni Virkkunen lausahti.

Alkoi erikoislaatuinen arvosanojen jakotilaisuus. Kapteeni kuvasi meidät, herrat oppilaat, millaisia me olemme hänen silmiensä edessä olleet näiden neljän taistelukouluviikon kestäessä. Täytyy tunnustaa kapteeni vähintäänkin erikoiseksi ihmistuntijaksi. Omalaatuisia olentoja totisesti olimme itse kukin olleet. Sen osoitti herra kapteenin diagnoosi. Kuvauksen lopuksi sitten sai asianomainen kuulla arvosanansa, joka oli keskiarvo kaikista suorituksista. Mitään kirjallista todistusta hän ei antanut. Kapteenin edessä istui kolmetoista luutnanttia ja yhtä monta vänrikkiä. Olimme pelkkänä korvana. Se oli todella jännittävää. Kunkin kohdalla oli viimeisenä paukkuna se arvonumero. Itse kunkin kuvauksen kestäessä käsittelyn alla oleva tietenkin mielessään ennusteli minkä mallinen oli hänen kohtalonumeronsa. Tuntui, ettei kukaan tuntenut syytä olevan protestoida vastaan. Varmaan muistettiin, että kun huomisin oli ollut esitettävä tänään saatu, esimerkiksi kirjallinen harjoitus, niin monasti oli ollut kaupungilla jotain erikoista illalla, jonne kaiketi oli pitänyt sonnustautua ja tuuminkiaika oli jäänyt vähiin. Itselläni ei ollut syytä lähteä milloinkaan illanistujaisiin. Se ei olisi ollut viisasta ”sattumävänrikille”, joka ei ennestään ollut perehtynyt kirjallisiin harjoituksiin, kuten kollegansa. Oli siis aherrettava illat koululla.

Jännittyneenä odotin omaa vuoroani. Tietenkin varustauduin mahdollisimman murskaavaan loppunumeroon. Olihan ennusmerkitkin melko uhkaavat, sillä olin käsitteilyssä viimeisenä. Olin oppinut päivittäin turvautumaan Jumalaan ja Hänen puoleensa nytkin kohosivat kuulumattomat huokaukseni. Kapteenin luonnekuvaus itsestäni oli mielestäni oikeaan osuva, joskin se pystyi, kuten kyllä toistenkin kuvaukset, silloin tällöin nostattamaan sellaisen sotilaallisen naurunhymäyksen salissa. Lähestyttiin jo sitä viimeistä pamausta ja korviani alkoi kuumottaa. Pamaus tulikin, mutta ei kapteenin suusta, vaan avoimen ikkunan taholta, jonka juuri sillä ankaralla hetkellä äkinäinen tuulispää täräytti takaseinään. Kapteeni loikkasi ikkunan peliin ja samalla sitä kiinnittäessään muutti puheenaiheensakin, alkaen kertoa miten dramaattiselta oli kerran tuntunut olla pienessä veneessä kalamatkalla keskellä järveä, kun tuollainen tuulispää oli iskenyt kimppuun. Näin hän kertoi ja iski ikkunanhaat kiinni. Kapteenin parhaiksi ehtiessä paikalleen astui päivystäjä ovesta hänen eteensä ilmoittaen:

”Herra kapteeni, tunti on täys.”

”Ylös, saatte poistua”, komensi kapteeni poistuen itsekin vieden tiedon arvosanastani mennessään.

Niin jäi arvosanani varmaan ainaiseksi salaisuudeksi. Tosin myöhemmin olisin ollut tilaisuudessa saamaan arvoitukseen ratkaisun, kun kapteeni Virkkunen sodan aikana lomalla ollessaan kutsui minut kotiinsa vieraaksi ja rouvansa kestitukseen. Kolmisen tuntia vierähti, kun hän kertoi minulle sodan kulkua rykmenttini kohdalla, sen edetessä peräti aina kauas Äänisen rannoille saakka. Pidin erinomaisena kunnianosoituksena, että arvon kapteeni uhrasi näin pitkän ajan lyhyestä lomastaan minulle. Parhaakseni oli varmaan sallittu arvosanani pysyä salassa. Siksi en halunnut saada siitä omatoimisestikaan tietoa. Silloin olinkin jo joutunut kokeilemaan samaani oppia eli teoriaa käytännössä menestyksellä, joka oli kuljettanut hyvin lähellä kuoleman rajamaita, kuten myöhemmin tulee esille. Enkä tosiasiaa olisi ”hivvinnyt” kysyäkään. Olihan tavallaan käynyt huonosti, kun heti alussa olin joutunut pois pelistä.

Vaikka aikaa Kuopiosta lähtöön ei ollutkaan liiemmästi, oli eräs kersantti ehtinyt käydä hakemassa kaupungilta sikahumalan ja tytönkin kynkkäänsä saapuessaan kasarmille. Vastaanotto toverien puolelta oli kaikkea muuta kuin suopea. Kersantin kynkässä ripajava tyttökkin heitettiin käsivarresta ulos niin, että eteisaulan lattiapalkit jytkyivät, ja toivotettiin pippurimaita etsimään.

Autot saapuivat bensa tuoksuisina, mikä todisti sekin, että taitaa sota olla tulossa. Oltiinhan totuttu vain häkäkaasuun ja väliin siitä saatuun päänkipuunkin. Kallansillan korvassa oli odotettava, kun laiva oli ohittamassa matkallaan Kuopion taakse. Turrisaan oleva kersanttikin oli laskeutunut autosta ja hoiperteli joukossa.

Silloin päätti kapteeni Virkkunen kokeilla tehoaako tavallisen upseerin sana, vai pitääkö lähteä hakemaan Saksan jääkäri. Kolmesti kajahtivat parikomennot:

”Maahan, ylös! Maahan, ylös! Maahan, ylös!”

Kolmesti tömähtivät Kallan rannat ja pöly tupsahti, kun suomalainen kersantti hyväili isänmaata. Sittenkin kaikesta huomasi, ettei Taistelukoulu nähtävästi ollutkaan mennyt hukkaan. Näin katsottiin asia loppuun käsitellyksi ja häpeä pois pyyhityksi.